Infertilitet hos kvinna från bas till behandling

Delmål 7
i ST-utbildningen

2015-08-24, Elizabeth Nedstrand Öl MLA RMC KK US

Region Östergötland

VECKAN 2015

- Det finns inga intressekonflikter eller jäv att redovisa.

Infertilitet Definition WHO

- Infertility is "a disease of the reproductive system defined by the failure to achieve a clinical pregnancy after 12 months or more of regular unprotected sexual intercourse."…

- Infertility as a disability

- Primary infertility
- Secondary infertility

Ofrivillig barnlöshet

- Ofrivillig barnlöshet är vanligt och uppträder i alla kulturer. Det är dels ett medicinskt problem, dels ett psykologiskt och socialt.
- I Sverige, liksom i övriga Västeuropa och Nordamerika, drabbas ungefär vart tionde par.

Har alla rätt att få barn?

- Barn är inte en mänsklig rättighet. Det är en unik gåva som inte är alla förunnad bara för att man vill. (SVD 16 augusti 2011)

- Inga människor har rätt till barn, men barn har rätt till föräldrar. (Ingemar Kjellmer, Barnläkare ur Läkartid 2013)

FNs konvention om barnets rättigheter 1989

- Principerna är:
- Förbud mot diskriminering
- **Barnets bästa i främsta rummet**
- Rätten till liv och utveckling
- Rätten att få komma till tals

- Barnet har rätt till familj och identitet
- Och att veta sitt genetiska ursprung

Beakta vid start av utredningen

- Tidsaspekten
- Åldern
- Vikt
- Primär eller sekundär infertilitet
- Livsstilsfaktorer
- Sociala faktorer

- Den månatliga sannolikheten för graviditet hos ett par i fertil ålder har i olika studier beräknats till 15-25%

Utredning startas efter 12 mån

- Kortare tid om kvinnan är över 35 år

Inverkan av kvinnans ålder på den uppskattade sannolikheten att bli gravid per månad

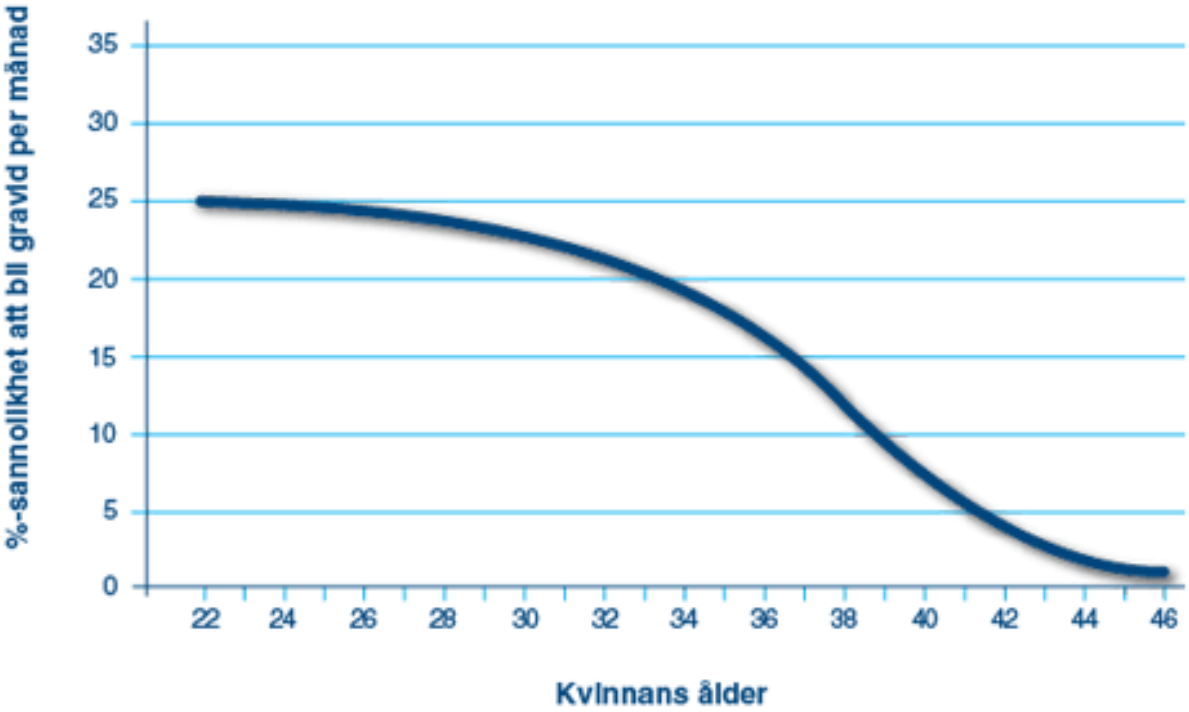

Anpassat från Johnson JA., et al. JOGC (2012) 34:80

Infertilitet
nivådiagnostik

- Träning
- Hyperprolaktinemi
- Anorexi
- Tumör
- Thyroideasjukdom

Hypothalamus
↓
Hypofys
↓

- Övervikt/Fetma
- PCO
- Follikelbrist

Ovarier
↓

- Myom, polyp
- Sammanväxningar

Uterus
↓
Vagina

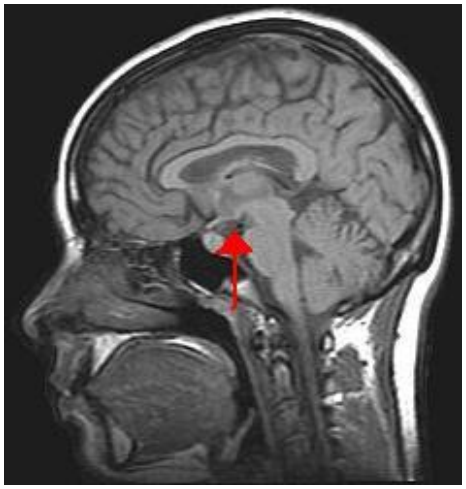

Hur startar man utredningen?

- Samlagsfrekvens
- Träffas paret
- Lust
- Tidsaspekten viktig

- Blödningsmönster
- Ultraljud av uterus och ovarier
- HSSG-kontroll av passage, anatomi, antralfolliklar
- Hormonprofil
- Vikt man och kvinna
- Spermaprov

Vad styr vad?

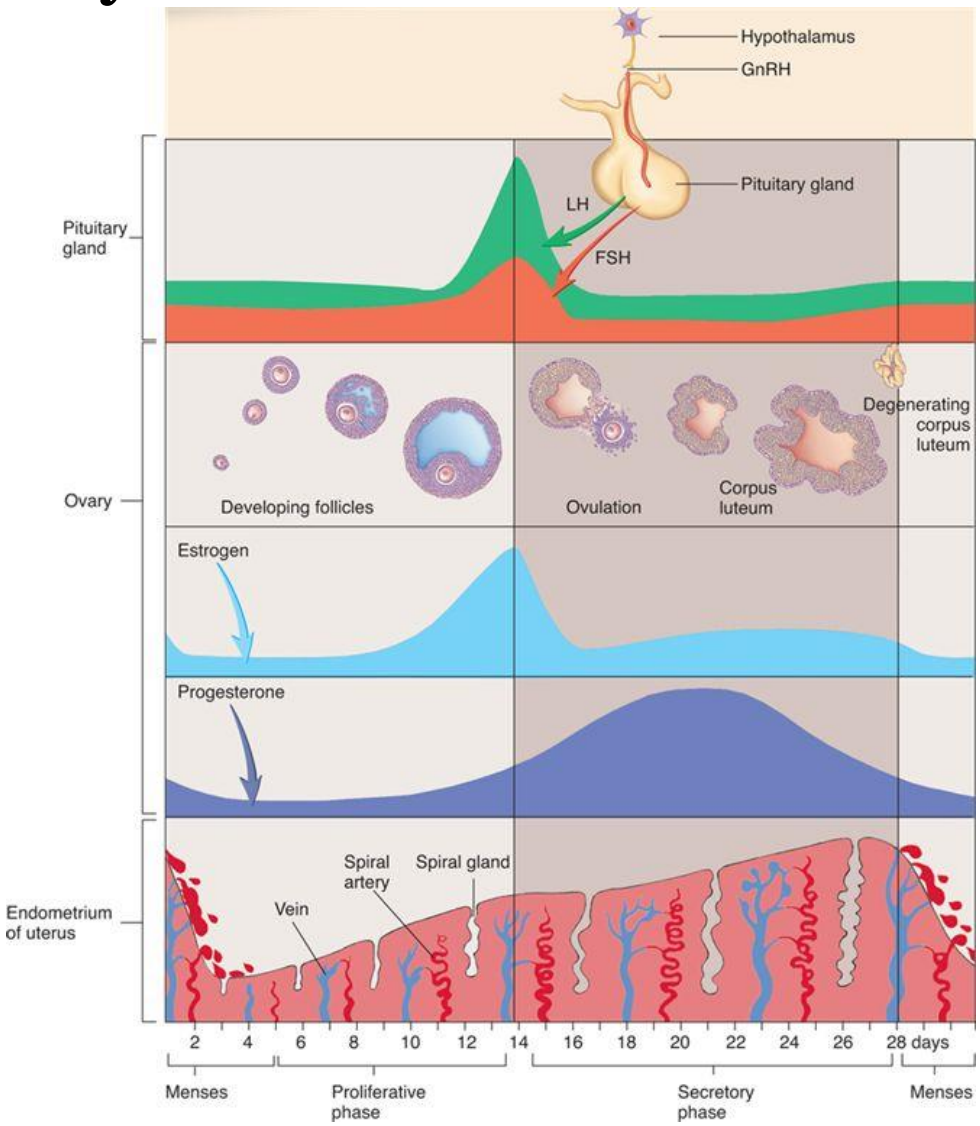
Hypothalamus
GnRH
Pituitary gland
LH
FSH
Pituitary gland
Ovary
Developing follicles
Ovulation
Corpus luteum
Degenerating corpus luteum
Estrogen
Progesterone
Endometrium of uterus
Vein
Spiral artery
Spiral gland
2 4 6 8 10 12 14 16 18 20 22 24 26 28 days
Menses
Proliferative phase
Secretory phase
Menses

Vilka prover skall jag ta när?

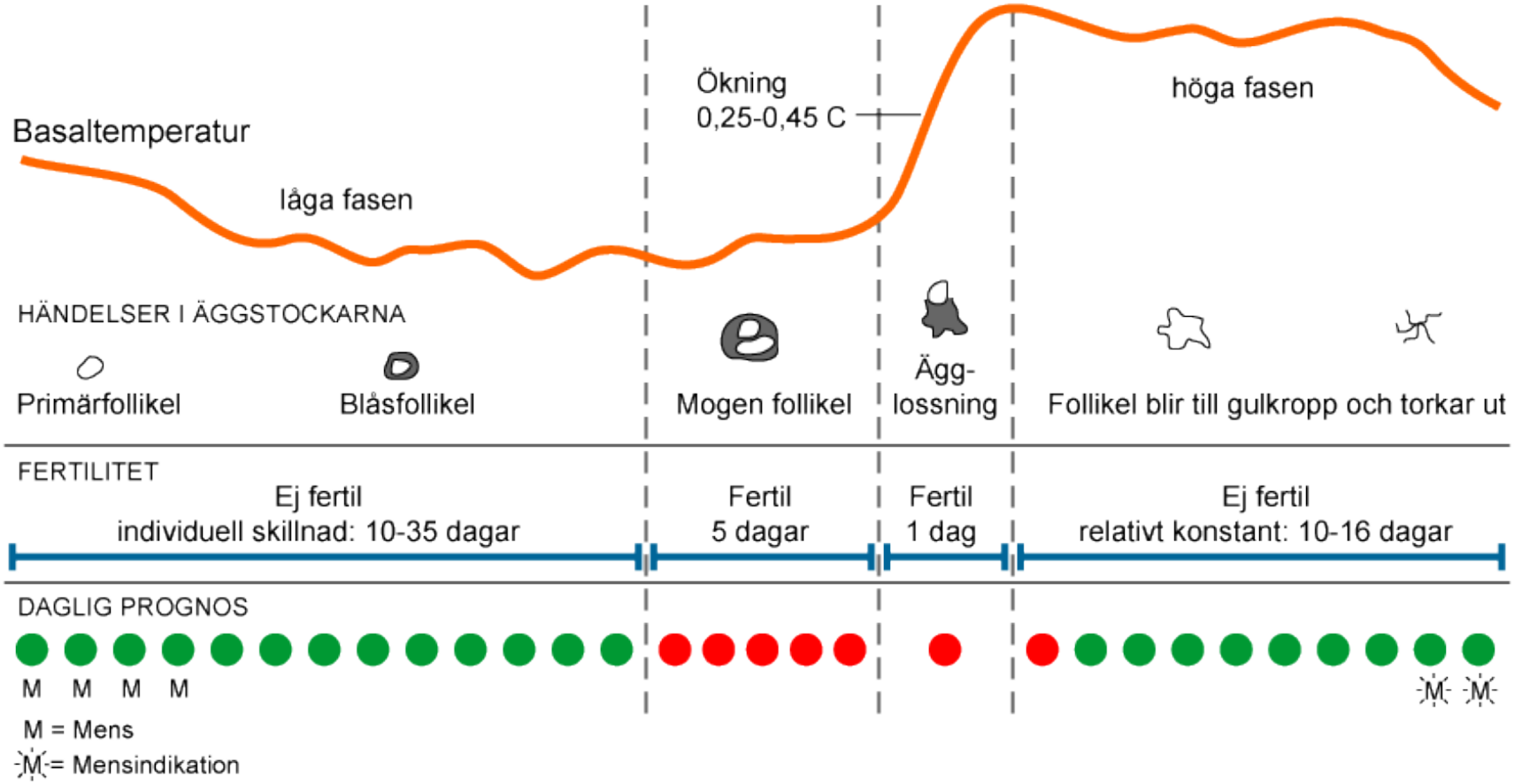

Underviktig eller fet?

Fett behövs för tillverkning av könssteroider

- Varannan kvinna med BMI > 30 menstruerar regelbundet
- Den kritiska fettmassan för ovulation är BMI 18,5 (låga leptinnivåer minskar utsöndringen av GnRh från hypotalamus)
- Samtliga könssteroider bildas ur kolesterol
- Vid grav undervikt ” stängs” ovulationen av på hypotalamisk nivå; FSH ligger då ofta undernormalvärde

Steg 1 i behandling vid fetma

- Våga Väga
- Viktnedgång
- Tills BMI <30
- Tipsa
- Stötta
- Ta tillbaka kvinnan

Antralfollikel räkning

- Ålder tillsammans med AMH och AFC predicerar äggstockarnas svar på hormonstimulering
- Detta beror sannolikt på att om ett test påvisar på god ovarialreserv är proportionen euploida oocyter större än då testet visar det omvända
- AMH tillsammans med ålder är det bästa underlaget till att skatta chansen till graviditet/förlossning

Ultraljudsundersökning

- Kräver anatomiska kunskaper
- Tänka tredimensionellt
- Systematisk undersökning
- Vana
- Second opinion av van undersökare

Längdsnitt och tvärsnitt

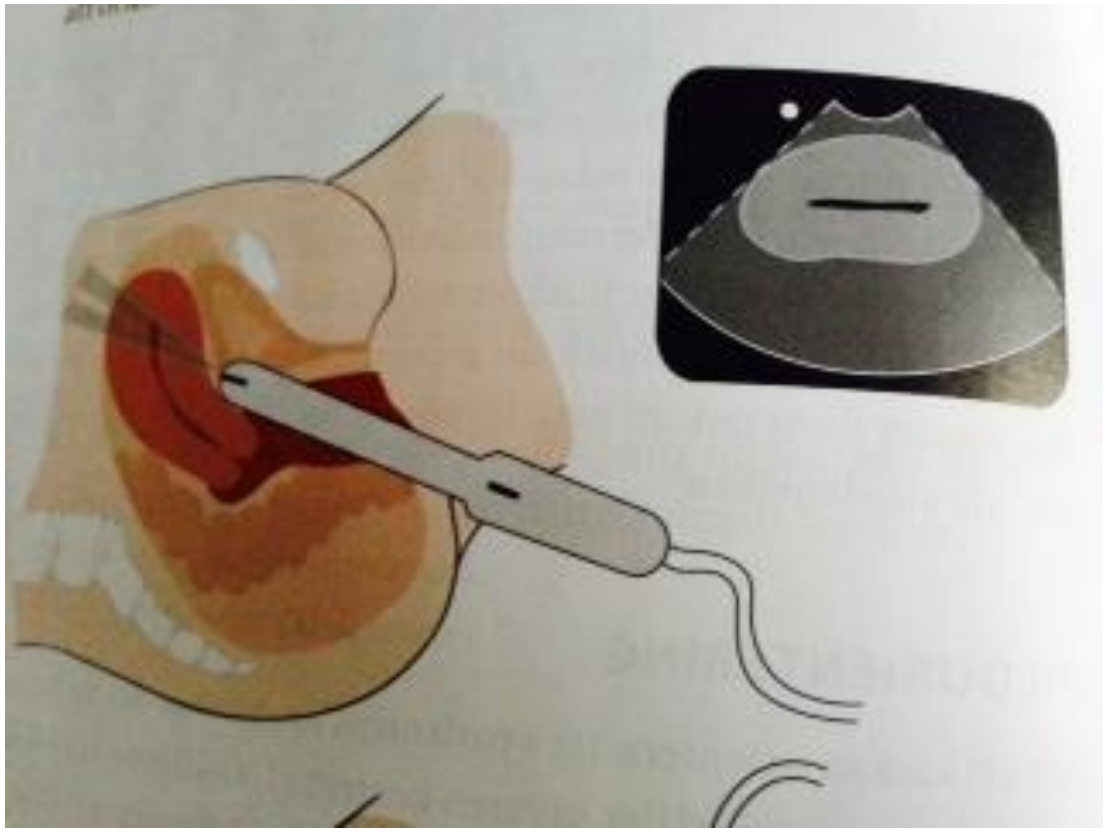

Vaginalt Ultraljud tvärsnitt

Längdsnitt och tvärsnitt

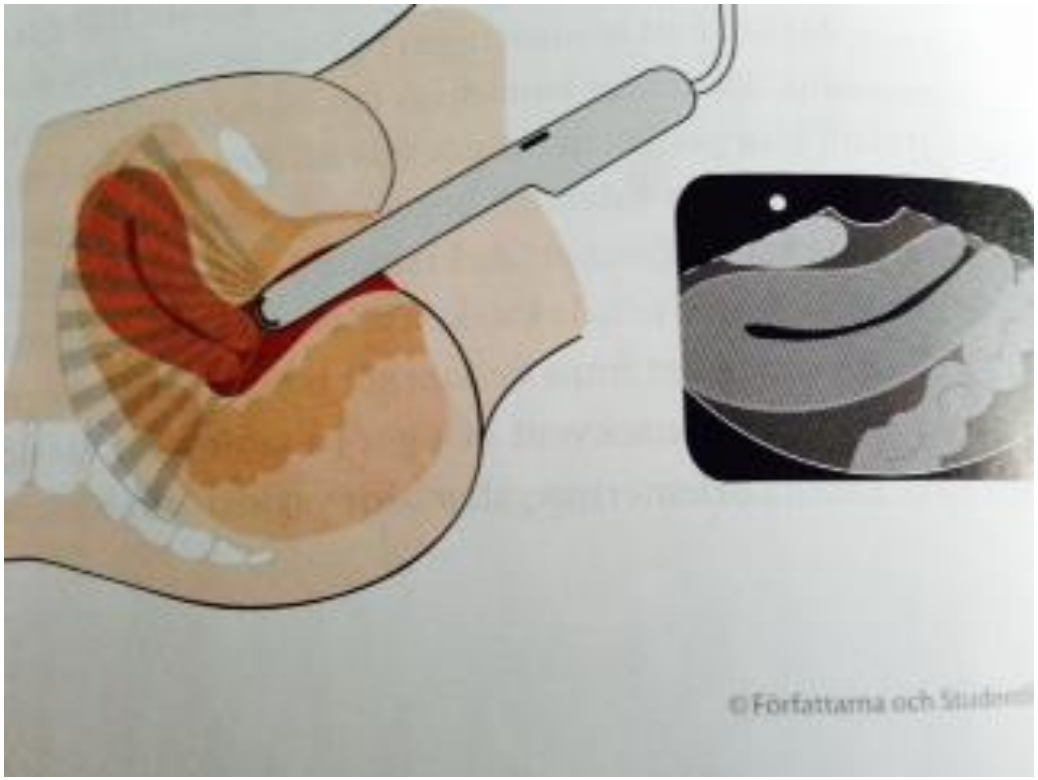

Vaginalt ultraljud längdsnitt

Hydrosonografi
OBS! Fyra händer behövs!

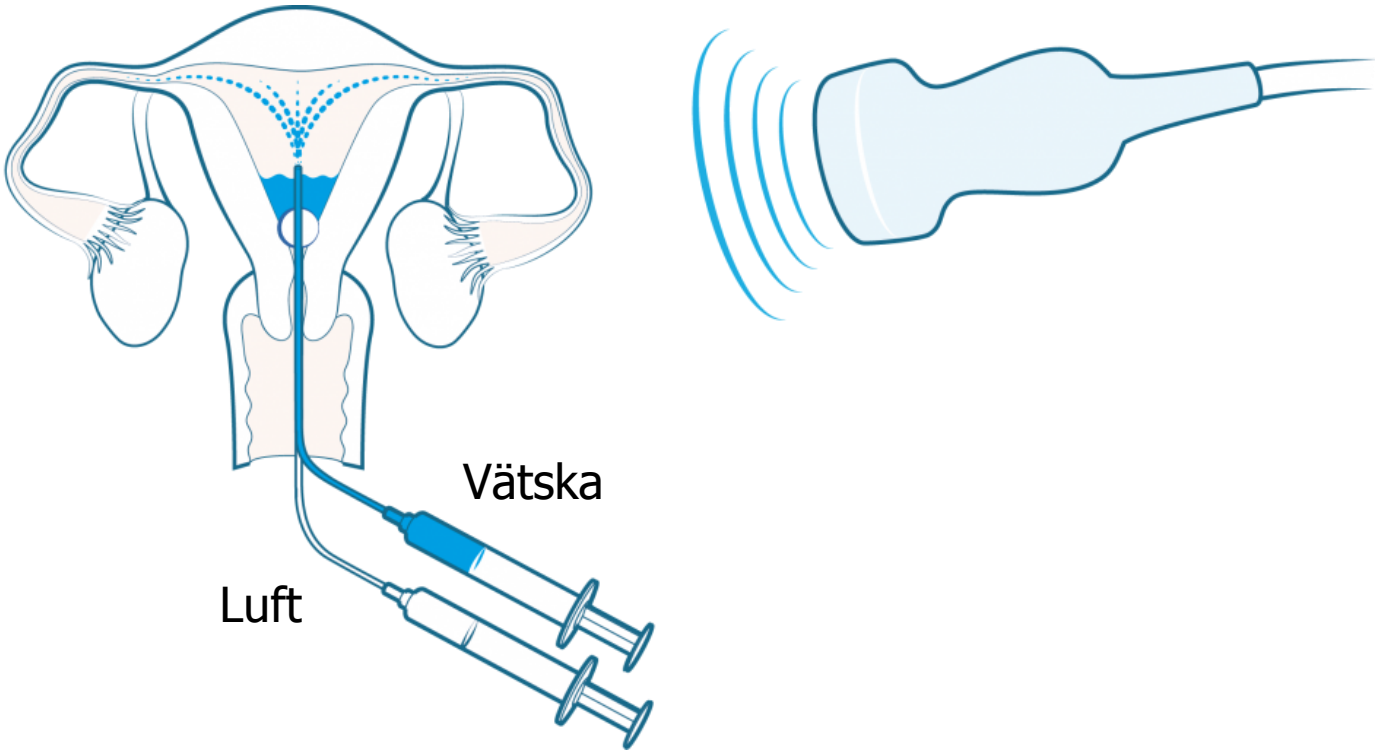

Ovariets utseende

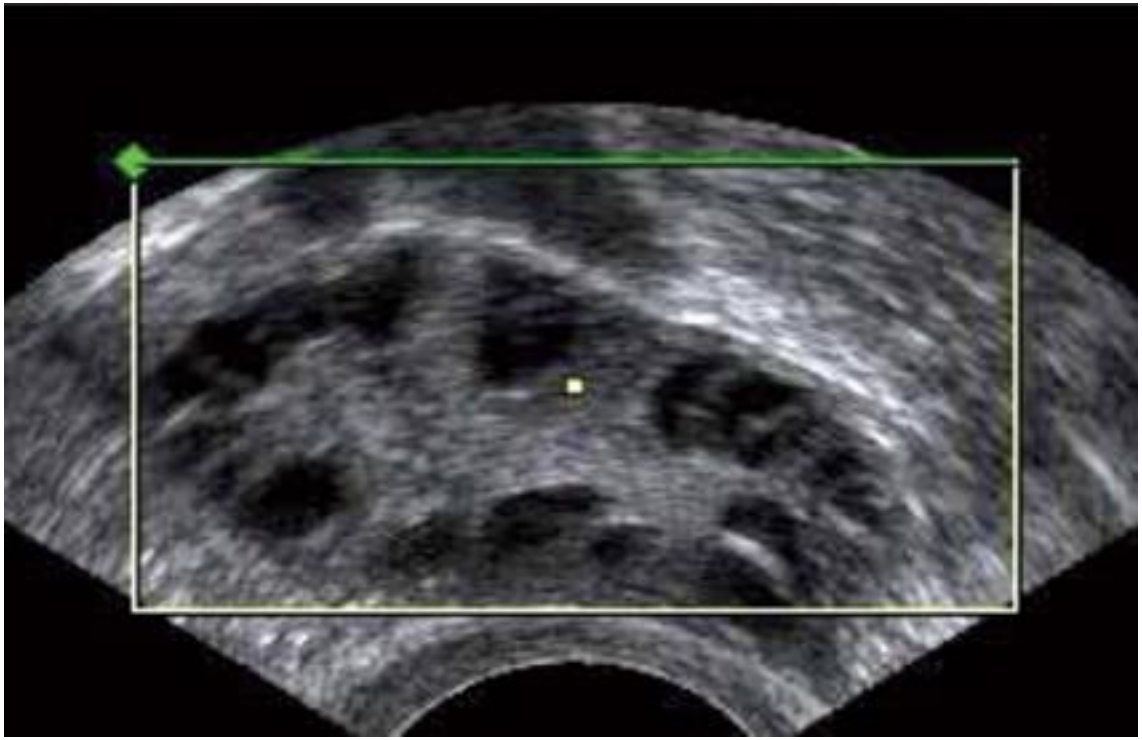

Ovariets utseende

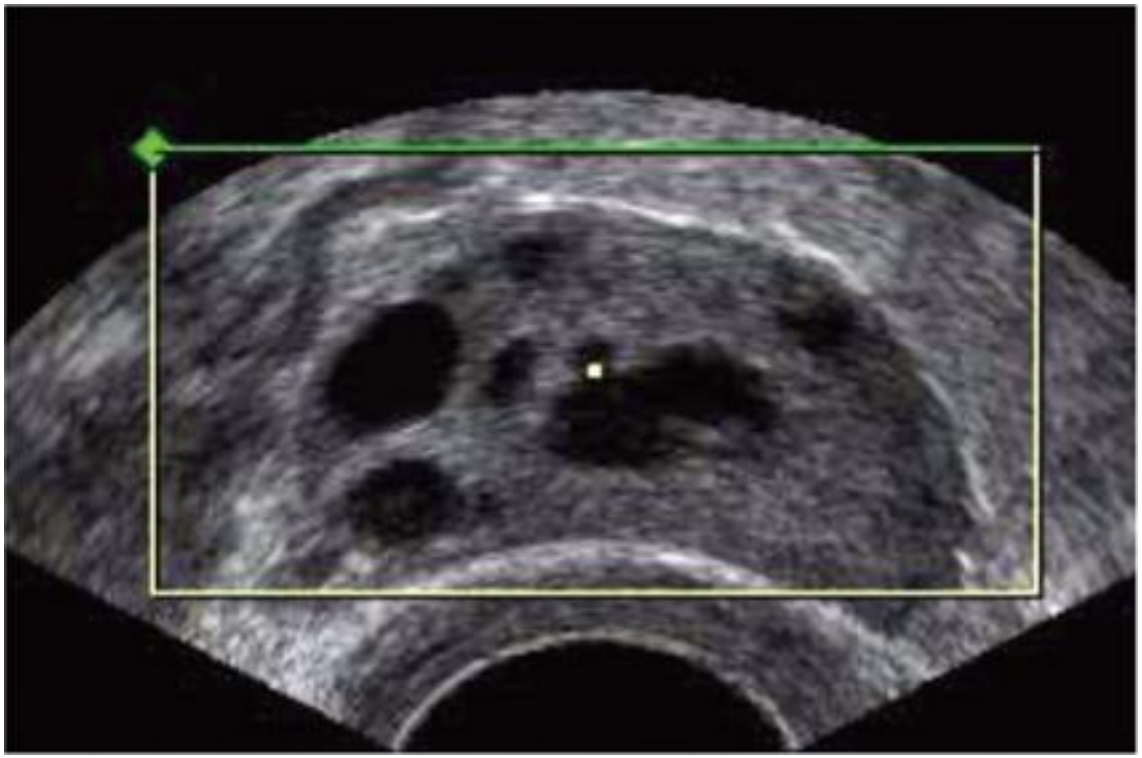

Hormonprofil

- TSH
- Prolaktin
- FSH CD2-5
- Östradiol
- Progesteron CD 21-22
- S-AMH (Anti-Müllerian Hormone)

- Om cykeln är oregelbunden ge gestagenbehandling i tio dagar och ta prover vid CD2-5 när blödningen startar

Vad är AMH?

- Flickofoster bildar anti-müllerskt hormon i granulosaceller äggstockarna från sent fosterstadium. Det ligger som högst i fertilålder och omätbart efter menopausen
- Nivån i serum ger en uppfattning om den sk äggreserven
- Högt FSH och lågt AMH är en indikation på låg ovarialreserv och sämre chanser att lyckas med både spontan graviditet och IVF graviditet
- Hos pojkfoster gör AMH att de mulleriska gångarna inte utvecklas, dvs förhindrar att kvinnliga könsorgan bildas

WHO klassifikation av anovulation, amenorre

- WHO 1 – hypogonadotropa, hypoöstrogena, hypotalamisk amenorre
- WHO 2 – normogonadotropa, normoöstrogena ex PCO
- WHO 3- hypergonadotropa, hypoöstrogena, prematur ovariell svikt

Behandling vid anovulation

WHO1

- 1. Lågdosgonadotropinstimulering
- 2. In vitro-fertilisering (IVF)

Behandling vid anovulation

WHO2

1. Klomifencitrat ”Pergotime”

- 2. Lågdosgonadotropinstimulering
- 3. Metformin, som kan kombineras med 1 eller 2
- 4. In vitro-fertilisering (IVF)

Behandling vid anovulation

WHO3

- Gonadotropinstimulering
- In vitro-fertilisering (IVF)

Polyp? Septum? Passage? Myom?

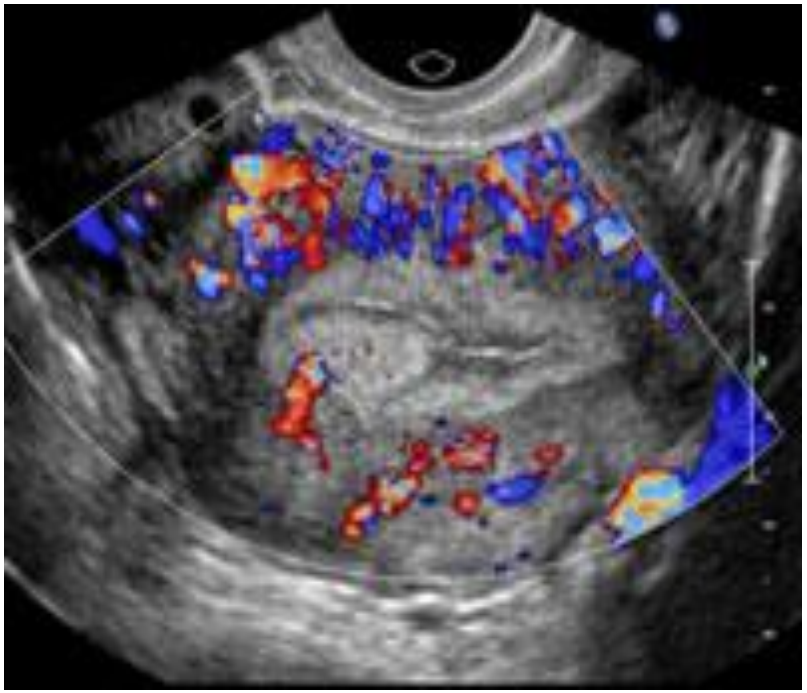

Endometrios

Behandla endometrios vid infertilitet eller inte?

- Borttagande av endometriosförändringar kan förutom minskning av smärtor i buken bidra till att reducera inflammation
- Beroende på ålder och patientens symptom överväg IVF behandling om pat har barnönskan
- Kvinnor där man reducerat äggstocksvävnad pga endomtriomoperationer har lägre chans till graviditet efter IVF än kvinnor utan endometrios

Endometrios

- Ca 75% av alla kvinnor med endometrios i Sverige med endometrios får så många barn de vill ha
- Ca 25% av dessa får hjälp med assisterad befruktning
- Jämför med Ca 85% av kvinnorna i Sverige föder de barn de vill ha
- Idag ingen större skillnad pga utveckling av medicinering och mindre radikala operationer
- Oftast bevarad äggreserv om inte kirurgi gjorts
- Åldersfaktorn viktig!

- **InVitroFetilisering** är idag en kliniskt etablerad verksamhet som i Sverige omfattar ca 17 000 behandlingar/år resulterande i ca 3800 födda barn.
- Detta motsvarar drygt 3 % av alla barn som årligen föds i Sverige.

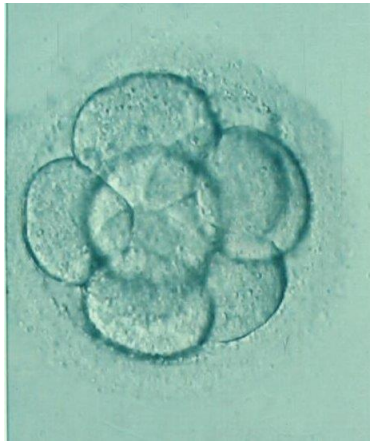

IVF och chanser att få barn

- 35-40% chans att bli gravid efter en IVF behandling
- 25-30% chans att få barn efter en IVF behandling
- Ca 70% chans att få barn efter 3 IVF behandlingar

- Flerbördsfrekvens < 5%

Färska cykler

4b. Andel förlossningar per startad cykel, metod(ST.IVF) och moders ålder

Urval: Riket

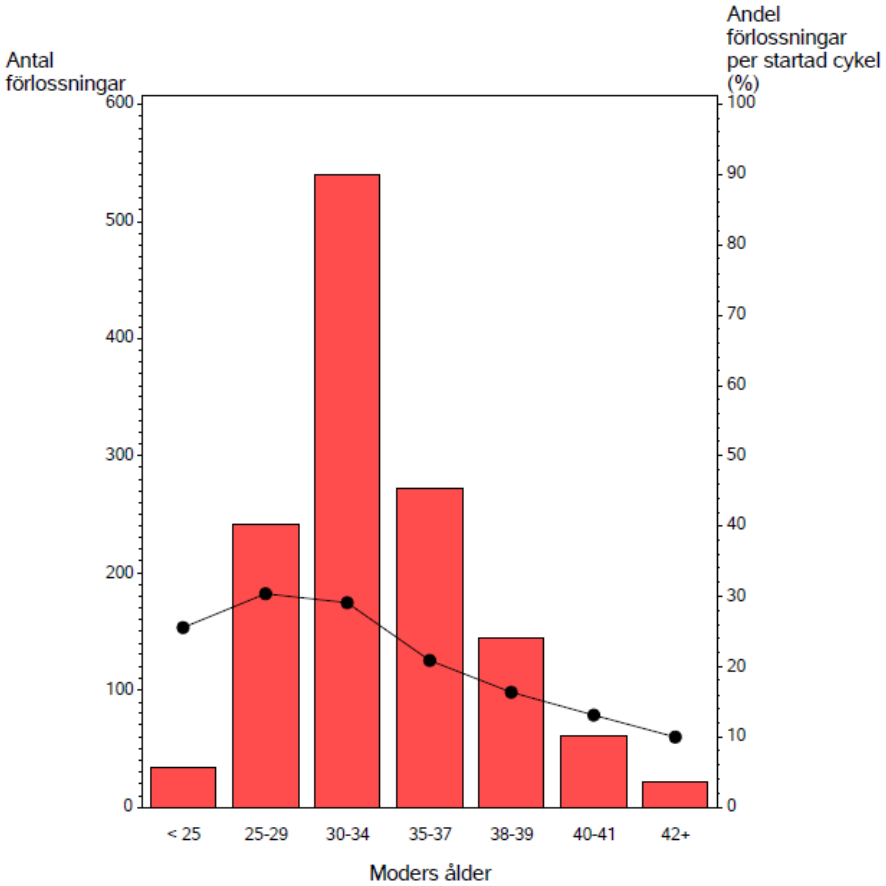

Data fr.o.m. 2013-01-01 t.o.m. 2013-12-31

Rapport uttagen 2015-07-10

Kapitel: Färska cykler

Grundkrav rörande offentligt finansierad IVF-behandling

- Inga gemensamma barn (gäller såväl biologiska som adoptivbarn)
- Stabil relation (2 år vid behandlingstillfället)
- Sammanboende och folkbokförda på samma adress
- Minst ett års infertilitet innan utredning såvida det inte finns en uppenbar infertilitetsorsak

Grundkrav rörande offentligt finansierad IVF-behandling

- Behandling får ej ges om det innebär betydande risker för kvinnans hälsa under behandling, graviditet eller förlossning, eller fara för det blivande barnets hälsa.
- Kvinnans BMI ska vara under 35- i vissa landsting under 30
- Kvinnans ålder ska vara under 40 år vid varje behandlingstillfälle
- Detta gäller även vid spermiedonation och äggdonation
- Mannens ålder ska vara under 56 år vid varje behandlingstillfälle

Varför BMI 30 som gräns vid assisterad befruktning?

- kvinnlig fetma ger reproduktiva konsekvenser i form av oregelbundna menstruationscyklar, anovulation, samt högre risk för infertilitet och vid graviditet högre risk för missfall
- feta kvinnor svarar sämre på behandlingen vid assisterad befruktning jämfört med normalviktiga
- feta kräver en längre och högre stimulering med gonadotropiner vid IVF-behandling, att de får färre ägg, sämre kvalitet på äggen efter stimulering
- antalet graviditeter är färre (leptin och cytokinpåverkan) hos de feta kvinnorna efter IVF behandling totalt sett jämfört med normalviktiga
- feta kvinnor har större risk för missfall vid graviditet följt av IVF-behandling

Behandling i annat land=
cross border reproductive care

- **Rekommendationer vid fertilitetsbehandling utomlands, dvs gränsöverskridande fertilitetsbehandling s.k. Cross Border Reproductive Care (CBRC) finns på SFOGs hemsida under Råd och riktlinjer**

- Läkemedelsförskrivning och/eller undersökning i Sverige inför en behandling som initierats av klinik i utlandet, medför att förskrivande läkare har ett medicinskt delansvar för behandlingen

- Enligt svensk lag är det inte tillåtet för läkare i Sverige att medverka i behandlingar som inte är lagliga i Sverige.

Exempel på olika varianter av assisterad befruktning

Heldragen linje indikerar genetiskt samband eller föräldraskap. Streckad linje indikerar socialt men icke-genetiskt samband. Ellips runt kvinna och barn symboliserar surrogatmoderskap. Cirkel markerar familjen (socialt samband). Asterisk (*) indikerar att metoden inte är tillåten i Sverige idag.

Insemination

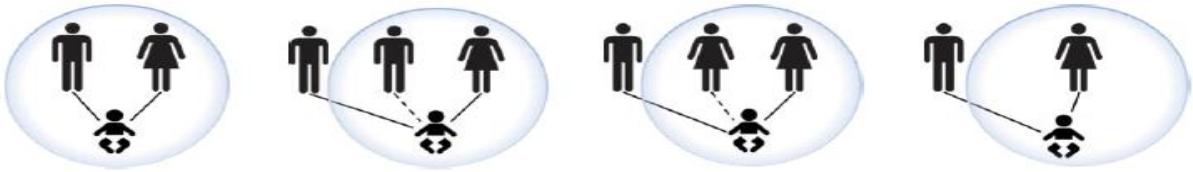

Med egna spermier | Med donerade spermier | Lesbiskt par med donerade spermier | Ensamstående kvinna med donerade spermier*

IVF

Med egna könsceller | Med donerade spermier | Med donerade ägg

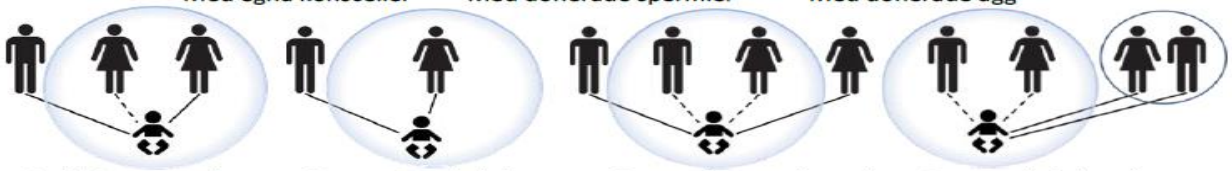

Lesbiskt par med donerade spermier | Ensamstående kvinna med donerade spermier* | Donerade spermier och donerade ägg* | Donerat befruktat ägg från annat par*

Surrogatmoderskap*

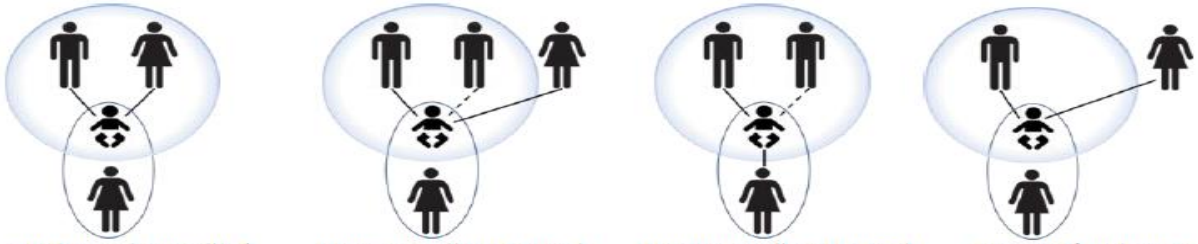

Med egna könsceller* | Homosexuella män med äggdonator* | Homosexuella män med surrogatmoders ägg* | Ensamstående man med äggdonator*

(Fler varianter är möjliga med surrogatmoderskap, t.ex. ensamstående man med surrogatmoders

Delmål 7

Elizabeth Nedstrand 2015-08-25

Region Östergötland